

Prelaz

Jacques Camatte i Gianni Collu

1969.

Sadržaj

O tekstu	3
Napomena autora	3
Napomena prevodioca	3
Prelaz	5

O tekstu

Napomena autora

„Ovaj članak je objavljen u časopisu *Invariance*, prva serija, br. 8, 1969. Napisali su ga Žak Kamat i Dani Kolu. Njegovo razumevanje može olakšati čitanje teksta nastalog u isto vreme, 'O organizaciji'¹, koji je zapravo bio pismo koje su Kamat i Kolu napisali 4. IX 1969. i koje je objavljeno u časopisu *Invariance*, treća serija, br. 2, 1976.“² (Žak Kamat, 1977)

Napomena prevodioca

Dejvid Braun (David Brown), aktivista i prevodilac iz Londona, objavio je 1977, pod istim naslovom, u okviru zbirke *Origin and Function of the Party Form: Essays by Jacques Camatte and Gianni Collu*, tekst slične sadržine, ali s brojnim intervencijama i dodacima, koji je pripisan samo Kolu.³ Verovatno je reč o Koluovoj verziji zajedničkog teksta, objavljenoj u publikaciji *Antologia di Invariance* (La Vecchia Talpa, Napoli, 1971).⁴ Braun je naglasio da je u tu verziju ugradio i neka svoja tumačenja – što je onda poslužilo i kao osnova za izdanje na španskom jeziku. Tako se, na tri velika jezička područja, originalnoj verziji izgubio skoro svaki trag. Namere sigurno nisu bile loše, tekstovi, pisani zajedno ili samostalno, mogu slobodno da se razvijaju, ali ovde je to ipak napravilo malu zbrku.

Ovde sam se držao originalne francuske verzije iz 1969, bez ikakvih izmena i dopuna (imena autora nisu navedena, osim što je na zadnjim koricama tog broja *Invariance* kao odgovorni urednik naveden Kamat). Uz esej *O organizaciji*, ovaj tekst označava početak razmatranja koja će Kamat, već za koju godinu, izložiti u formi kristala, u esejima *Protiv pripitomljavanja* i *Lutanje čovečanstva* (oba iz 1973). Te ideje prepoznajemo na prvih nekoliko stranica, koje deluju kao skoro savršen sažetak nečega što će tek uslediti, dok se pri kraju taj fokus pomalo gubi, možda i zbog razlika i dilema s kojima su se tada rvali njegovi autori. Ali, tako je to bilo na početku. Iako o Kamatu ne znamo mnogo, a o Kolu još manje, znamo da je njihova saradnja, makar ona autorska, bila samo povremena i da je od 1980. Kamat uglavnom sam pisao i uređivao časopis *Invariance*.

¹ Jacques Camatte, Gianni Collu, „De l'organisation“ (neprevedeno), 1969, *Invariance*, série II, n° 2, 1972, str. 49–59: <http://revueinvariance.pagesperso-orange.fr/organisation.html>; <https://en.anarchistlibraries.net/library/jacques-camatte-gianni-collu-on-organization>

² Kamatova omaška: pravi izvor je izdanje *Invariance* iz 1972, kao što je navedeno u prethodnoj napomeni.

³ <https://libcom.org/library/transition-gianni-collu>

⁴ <https://www.criticaradicale.nautilus-autoproduzioni.org/1970/01/01/gianni-collu-transizione-1970/>

Znamo i da je dobro i zdravo, na svom parčetu zemlje u južnoj Francuskoj, gde su ga ovog proleća (2018) obišli i naši drugari A. i M. – ne baš kao intelektualni turisti, već kao sezonski poljoprivredni radnici, koji su u jednom trenutku shvatili da se nalaze u njegovom komšiluku. Detalje koje smo tada od njih čuli ovde je nemoguće dočarati, ali bila je prava privilegija slušati kako se jedna ljudska potraga nastavlja, u svom tempu i uprkos svemu: poznoj dobi (preko osamdeset), stanju svesti „drugih“ ili interesovanju velikih izdavača i aktuelnih intelektualnih zvezda. U stvari, poslednje dve stavke se jasno pokazuju kao velike distrakcije, za svaku pravu potragu ili autentično iskustvo. Veliki i moćni zaista ne moraju da znaju ništa; ako u njima ima nečeg, ideje će već pronaći svoj put, uz manju ili veću pomoć onih kojima je stalo – i ako ih dobacite samo malo dalje od sebe, kao što je to uporno radio i Kamat, sa svojim časopisom *Invariance*, kucanim na mašini, ispravljanim rukom, itd. Do proboja, skromnog, ali opet značajnog, došlo je praktično odmah, prvo u francusko-italijanskom kritičkom kontekstu (više u ovom drugom, u kojem Kamat i danas ima najviše čitalaca), a onda i u američko-engleskim radikalnim krugovima, pre svega zahvaljujući pažnji koju je 1975. na njega skrenuo Fredi Perlman (tada u Detroitu, kao pokretač izdavačke kooperative *Black & Red*). Sve to se dogodilo mnogo pre pojave interneta, na kojem je onda osvanuo i sajt *Invariance*, ali koji opet nikada nije služio kao presudan oslonac. Ipak, neverovatno je, ili čudno, kako su ti tekstovi, tako heterodoksni i hermetični (makar za one koji, čak i uz neku dozu prijemčivosti, ostaju u bezbednim fiksacijama svojih dogmi, u ovom slučaju uglavnom marksističkih i anarhističkih), uspevali da se probiju iz Kamatove izolacije – koju on sigurno ne bi tako nazvao, budući da na svom terenu uopšte nije izolovan i da u tome ne vidi ništa loše – i uporne marginalizacije od strane akademskog miljea, odnosno onih koji, kao po komandi, trzaju samo na akademski ili medijski overene autoritete. Nema sumnje da Kamat ostaje na „margini“. Ali to je naše mesto susreta, u skoro svemu što radimo. Nismo na margini u svojim životima, u odnosima koje stvaramo, u iskustvima koja razvijamo i delimo. A ako dopiremo i do drugih, kao što kaže i Kamat u jednom intervjuu⁵, tako odmah dospavamo u „središte“: svaki širi ljudski kontekst, dobar ili loš – „sistem“, „društvo“, „svet“ – sastoji se (eureka!) od ljudi, bez njih taj kontekst ne postoji. Tako stalno upadamo direktno u njega, ne u potrazi za sledbenicima ili izvršiocima nekog hegemonističkog programa, već za sagovornicima i saputnicima, za zajednicom, za smislenim ljudskim odnosom. Ta ravan, to suštinsko *odozdo*, između nas, jedina je realna ljudska dimenzija. Sve ostalo je „Šuma otuđenja“. Samo jedan primer do koje nam je mere potrebna drugačija perspektiva.

Nadamo se novim vestima od našeg Žaka, kao što se nadamo i da će se još neko uključiti u prevođenje i predstavljanje njegovih tekstova, ovde kod nas, naročito onih novijih.

AG, oktobar 2018 (2021).

⁵ Kamat: „Da, sve što radimo mora ostati na margini... ali čudno je to, zašto što su margina i unutrašnjost jedno te isto...“ Sagovornik: „Eto ti ga sad...“ Kamat: „Zato što i dalje imamo posla s muškarcima i ženama iz ovog društva... Tako dospavamo unutra“, itd. *Cercle Marx*, Entretien avec Jacques Camatte, octobre 2019, <https://cerclemarx.com/entretien-2019/>; eng. , <https://libcom.org/library/interview-jacques-camatte-2019/>; problematična redakcija, zarobljena u starim predstavama, ali razgovor ipak teče, Kamat u svom najboljem izdanju

Prelaz

Polazna tačka u kritici postojećeg društva mora biti reafirmacija pojmova formalne i stvarne dominacije, kao istorijskih faza kapitalističkog razvoja. Svaka druga periodizacija procesa autonomizacije vrednosti – konkurentski, monopolistički, državni, birokratski kapitalizam, itd. – potiče iz teorije proletarijata, to jest, iz kritike političke ekonomije, i predstavlja deo praktičnog vokabulara socijaldemokratije ili lenjinističke ideologije, ozvaničene u staljinizmu. Cela ta frazeologija, koja pretenduje da objasni „nove“ pojave, zapravo nije ništa drugo nego mistifikacija prelaska vrednosti u stanje potpune autonomije, to jest, objektivizacije apstraktnog kvantiteta u procesu materijalne zajednice. Kapital, kao društveni oblik proizvodnje, uspostavlja svoju stvarnu dominaciju tako što uspeva da zameni sve ranije društvene ili prirodne pretpostavke *sopstvenim oblicima organizacije*, koji posreduju u tom potčinjavanju celog fizičkog i društvenog života njegovoj potrebi za valorizacijom. Suština *Gemeinschaft* (zajednice) kapitala je *organizacija*. U fazi stvarne dominacije, politika kao instrument za posredovanje despotizma kapitala nestaje. Pošto ju je široko koristio u fazi formalne dominacije, kapital sada može i bez nje, od trenutka kada se uspostavio kao totalno biće, koje rigidno organizuje život i iskustvo svojih podređenih. Država, kao rigidna i autoritarna uprava ekvivalentnim oblikom društvenih odnosa (primitivna verzija), postaje elastični instrument za posredovanje u poslovnoj sferi. Shodno tome, država ili politika su, manje nego ikad, ekonomski subjekti i, samim tim, „gazde“ kapitala; danas, više nego ikad, kapital pronalazi svoju pravu snagu u inerciji procesa koji njegovu specifičnu potrebu za valorizacijom proizvodi i reprodukuje kao opšte ljudske potrebe. (Poraz revolucionarnog pokreta iz 1968. bio je očigledna manifestacija te „okultne“ sile društva kapitala.) Ekonomija svodi politiku (drevno umeće organizovanja) na stanje čistog i prostog epifenomena njenog vlastitog procesa. Dopušta joj da preživljava u nekoj vrsti kuća strave, kao što su parlament ili političke partije i grupe. Istu sudbinu dele i drugi instrumenti za posredovanje ili ideologije koji su, u epohi formalne dominacije, kao ostaci minulih vremena, još uvek uživali određen stepen očigledne autonomije: filozofija, umetnost, itd. Svako rastojanje između ideologije i oblika društvene proizvodnje ukinuto je, tako da je sama vrednost sa statusom autonomije danas postala ideologija. To naročito jasno dolazi do izražaja kod onih koji brane njenu ideologizaciju, na navodno naučnim osnovama, i koji, da bi to postigli, zasnivaju epistemologiju. To, međutim, može biti samo drugorazredni diskurs o vrednosti. Pošto je nauka ugrađena u proces proizvodnje, svaka priča o granicama i mogućnostima nauke zapravo je priča o rentabilnosti pojmova i njihovoj efikasnosti u procesu proizvodnje znanja, koje je samo jedan aspekt kapitala.

Teorije radničkog pokreta su zahvatale taj proces kako bi ga mistifikovale. Teorije u kojima, na primer, apsolutna podređenost države (u odnosu na kapital) i njeno uključivanje kao momenta procesa valorizacije (realizacije, „oplodnje“ kapitala) vode u suštu suprotnost, to jest, u državni kapitalizam, zato što kapital nisu videle kao društveni oblik proizvodnje i kao *oblik života*, već samo kao oblik upravljanja: birokratski, demokratski, itd. Od te tačke (u takvim teorijama) postaje

apsolutno neophodno da se revolucija više ne shvata kao odbacivanje jednog oblika postojanja i njegovo zamenjivanje drugim već kao političko-etastički proces, a da pravi problem bude pitanje organizacije. Ne može se drugačije objasniti prevaga koju su u radničkom pokretu odnele navedene kategorije – državni kapitalizam, birokratski kapitalizam, itd. – koje su samo stavile u zagradu pravo biće kapitala kao vrednosti u procesu, da bi centralni značaj pridale njegovim epifenomenima, teoretizovanim kao „viša faza“, „nova faza“, itd. Treba, naprotiv, ostati u domenu kritike političke ekonomije (kritike bića kapitala, kritike koja je afirmacija komunizma) da bi se razumela celina društvenog života u periodu njegove redukcije na puko sredstvo procesa proizvodnje. Tačnije, društvo kapitala na površini predstavlja sebe podeljenim na prividno suprotstavljene oblasti, u kojima nastaju njegovi zasebni opisi: sociologiju, ekonomiju, psihologiju, itd.; ali postojanje svih tih „oblasti istraživanja“ samo izražava, tako što mistifikuje, unitarnu, *totalitarnu* stvarnost, uspostavljenu kroz vrednost, koja, postavši autonomna, apsolutno izmiče instrumentima svakodnevnog opažanja i kritike. To je razlog zašto svaka „kritička teorija“, koja sebe zasniva na prednosti koju daje ovom ili onom sektoru, na kraju završava redukovana tako da ostaje i bez subjekta i bez objekta. Bez subjekta, utoliko što u oblastima najvećeg kapitalističkog razvoja procenat proletarijata opada, u relativnom i apsolutnom smislu; njegove karakteristične crte se rastvaraju u generičkom moru „radne populacije“, kategoriji koja izražava kvantitativnu prevagu nove srednje klase. Prema tome, logično je što centralna uloga proletarijata u revolucionarnom procesu nestaje. Bez objekta, utoliko što razmenska vrednost, kao apstraktno biće objektivizirano u materijalno biće (*Grundrisse*), izmiče svakom neposrednom određenju same sebe. Povodom te nedokučivosti pravih crta kapitala u epohi njegove stvarne dominacije, moramo reći da nam se kao najočiglednija i najvarljivija manifestacija fetišizma kapitala nameću pojmovi „industrijsko društvo“ i njegov prođužetak, „potrošačko društvo“, usvojeni u svim inovativnim teorijama, kritičkim ili apologetskim. Takvi pojmovi su mogući utoliko što proces valorizacije (a time i potreba kapitala za životom) sve više i sve isključivije dominira radnim procesom, koji je Marks definisao kao organsku razmenu između čoveka i prirode ili kao aktivnost koja za cilj ima stvaranje upotrebnih vrednosti. U meri u kojoj između ta dva procesa postoji sve neposredniji identitet, kapital teži da svoje vlastite opšte potrebe predstavi kao isključivo i neposredno identične potrebama ljudske vrste. Tačnije, ako se ima u vidu stvarna dominacija njegovog pravog bića, ta mistifikacija deluje kao racionalno utemeljena od trenutka kada *društvenost*, konvivijalnost, običaji, jezik, želje ili potrebe – rečju, društveno biće ljudi – više nisu ništa drugo nego potrebštine neophodne za valorizaciju kapitala, unutrašnje komponente njegove uvećane reprodukcije. Ako kapital dominira svime do tačke u kojoj uspeva da se poistoveti s društvenim bićem, onda se čini da, na toj osnovi, iščezava. To je najefektniji fetišizam koji je razmenska vrednost uspela da proizvede u celoj istoriji svoje autonomizacije. Na toj osnovi može se pojaviti neka „neutralna“ kategorija, kao što je ona industrijskog društva, i njegovog čeda, potrošačkog društva. Onda može nestati, kao što zapravo i nestaje, svaka moguća razlika između apstraktnog rada koji valorizuje kapital (proletarijat), ili onog koji omogućava ukupan život njegovog bića (nova srednja klasa), i ljudske aktivnosti uopšte, kao što je to bilo u pretkapitalističkim epohama.

Već smo rekli kako je kapital u stanju da se predstavi kao „racionalan“ ili makar neminovan „sistem“. Ono što se mora shvatiti jeste način na koji kapital uspeva da skrši ili obuzda pobunu proletarijata, tog bića koje je oduvek bilo njegova potencijalna negacija. U metropolama kapitala, s obzirom na manjinski karakter proletarijata, kapital deluje tako što izoluje proletersko nasilje i ograničava ga na geto, u kojem ono poprima oblik. Odmah moramo reći da biće proletarijata, kada počne da se manifestuje kao klasa, u svojoj neposredno destruktivnoj dimenziji uspostavlja

pozitivnu negaciju materijalne zajednice i svih njenih oblika organizacije. Ono se tako predstavlja kao afirmacija komunizma i ostvarenje teorije. U akcijama crnačkog proletarijata iz SAD možemo videti tu zajednicu akcije na delu, konstituisanu na osnovu vitalne potrebe za destrukcijom i svesti o istovetnosti ciljeva, u čemu je Marks video autentičnu partiju proletarijata, nužan istorijski proizvod kontradikcija društva kapitala. Najvažniji momenat te manifestacije komunizma u praksi uspostavlja se kroz pozitivnu negaciju demokratije, to jest, tako što proletarijat, kada uspe da svoje materijalne potrebe postavi na prvo mesto, odbija da prihvati bilo kakvu podelu na odlučivanje i delovanje, dakle, rasep na biće i misao, na kojem je u prošlosti i nastao, odnosno, tako što odbacuje mogućnost stvaranja nekog političkog rukovodstva na osnovu mehanizma direktne demokratije (kao u sovjeticima ili radničkim savetima), ili još uopštenije, na osnovu mehanizma demokratsko-despotskog predstavljanja, na kojem je počivalo staro umeće organizovanja spolja, to jest politika. Proletarijat koji izaziva požare u metropolama „razvijenog kapitalizma“ počinje da konkretno ostvaruje filozofiju. Slične borbe počinju da se javljaju u Evropi (maj 1968) i u Italiji, kao što su egzemplarne akcije proletarijata u Torinu.¹ Pokušaji najrazličitijih političkih *reketa* da tu borbu *organizuju* (to jest, da preuzmu funkciju koju sada drži kapital) verovatno su osuđeni na neuspeh, kao što se to dešavalo i u SAD, posle svake iole značajne pobune. Razlog je prost: ti reketai žele da diriguju *politički*, što se ispoljava kao najpotpunija negacija bića i ideologije tih pokreta; oblik reketa je politika. Ti pokreti se nikada ne mogu iskoristiti ili „kadirirati“, iz njihovih najdubljih razloga; kako nastaju, tako i nestaju, a ako se pojave opet, to onda može biti samo na još širem planu, u još pogubnijem obliku po kapital.

Kontradikcija od koje pate takvi politički reketai izvire iz činjenice da oni u isto vreme teoretišu o autonomiji proletarijata (koji se u nekim slučajevima vidi kao „kolektivni radnik“). Međutim, pozivanje na autonomiju, to jest na razdvajanje u odnosu na kapital – jer to inače ne bi značilo ništa – znači pozivanje na apstrakciju, zato što proletarijat ne može postojati ako u isto vreme ne postoji i kapital. Autonomizacija se može sagledati samo kao početna faza procesa negacije proletarijata, dakle, uništenja kapitala. Pošto uviđa da ima sve manju ulogu u procesu valorizacije, proletarijat dolazi do zaključka o beskorisnosti svog nadničarskog ropstva i raskida svoje veze s kapitalom. On proširuje svoju negaciju – koja već deluje pod vladavinom kapitala, ali u mistifikovanom obliku, kroz generalizovanu formu nadnice – na celu društvenu stvarnost, a njegov nestanak znači nestanak svih klasa. Razdvajanje od kapitala implicira da proletarijat čini stranu koja personifikuje njegovu vlastitu negaciju, zato što to dalje implicira formiranje *Gemeinwesen* (zajednice), koja će raspolagati automatizovanim sredstvima za proizvodnju, tako da ova budu u službi zadovoljavanja ljudskih potreba.

Teorija partije – teorija proletarijata – ne može se sagledati samo na osnovu takozvanih političkih tekstova Marksa i Engelsa, kao što su *Manifest*, rezolucije MUR-a (Međunarodno udruženje radnika, „Prva internacionala“), itd., zato što se u tim radovima proletarijat razmatra kao neposredna činjenica, pri čemu se formalna partija, u to vreme, smatrala mogućom. Proletarijat je, dakle, tek trebalo da generalizuje svoje postojanje, da pogura razvoj kapitala i da onda, ako uspe da se uspostavi se kao vladajuća klasa, nastavi da ostvaruje zadatke koje je, međutim, nastavio da

¹ „Vrela jesen“, „Autunno caldo“ u Italiji, 1969–1970, period velikih štrajkova u celoj zemlji, naročito na severu Italije i sa Torinom (FIAT) kao glavnim žarištem. Tada su do izražaja došli razni nezavisni i originalni pristupi, kod samih radnika i drugih uključenih grupa (žene, studenti), mimo kontrole zvaničnih partija i sindikata. Iz tih previranja potiču glavne struje unutar radikalne opozicije i kontrastrategije vlasti koje će nastaviti da se sukobljavaju tokom celih sedamdesetih („Olovne godine“, „Anni di piombo“).(AG)

obavlja kapital. Danas je moguća samo istorijska partija.² Svaka formalna partija je organizacija koja se lako apsorbuje u formu reketa; isto važi za svaku grupu, strukturiranu ili ne, koja namera-va da radi na obnovi partije ili na osnivanju radničkih saveta. Istorijska partija se može ostvariti samo kroz kretanje u kojem proletarijat uspostavlja sebe kao klasu. A to kretanje se može shvatiti samo kroz proučavanje Marksovih dela (*Kapital, Grundrisse*) u kojima je detaljno razmotren kapitalistički oblik proizvodnje. Proletarijat i njegova budućnost tu su potpuno objašnjeni, kroz svoju povezanost s kapitalom.

Svako drugo shvatanje formiranja partije, kao što je ono koje počiva na teoriji o svesti koja dolazi spolja, predstavlja negaciju implicitnog sadržaja propozicije: proletarijat će biti taj koji će ostvariti teoriju.

Zadatak jednog časopisa, prema tome, nije da bude organ neke formalne ili neformalne grupe već da se bori protiv svih pogrešnih shvatanja nasleđenih iz starih vremena i da u isto vreme jasno ukazuje na budućnost komunizma.

Žak Kamat i Đani Kolu, 1969.

Jacques Camatte/ *Revue Invariance*:

<http://revueinvariance.pagesperso-orange.fr>

Arhiva *Revue Invariance* (skenirana originalna izdanja, do 1980):

<http://archivesautonomies.org/spip.php?rubrique509>

² „Istorijska partija“: pojam koji ovde treba shvatiti u kontekstu internih i prilično ezoteričnih razmatranja na osnovu nekih motiva iz Marksove prepiske. Ovde je relevantno Marksovo pismo Ferdinandu Frajligratu (Freiligrath), od 29. II 1860, u kojem se Marks uporno ograđuje od pojma „partije“, u uobičajenom političkom (buržoaskom) smislu. Na samom kraju tog pisma, pošto se prethodno nekoliko puta osvrnuo na taj izraz, Marks piše: „Kada kažem 'partija', mislim na 'partiju' u najširem istorijskom smislu (Unter Partei verstand ich die Partei im großen historischen Sinn).“ (K. Marx – F. Engels, *Werke*, band 30, *Briefwechsel zwischen Marx und Engels von Januar 1860 bis September 1864*, Ditez Verlag, Berlin, 1974, str. 495.) Na to se onda nadovezuju Kamat i Kolu, u svom ključnom programskom tekstu, *O organizaciji*. Ovde bi od pomoći bio izraz „stranka“, kada ne bi bio samo sinonim za političku partiju, ili još bolje i prostije, „(naša) strana“. (AG)

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Jacques Camatte i Gianni Collu
Prelaz
1969.

Jacques Camatte, Gianni Collu, „Transition“, *Invariance*, série I, n°8,
oktobar-decembar 1969, str. 1–4,
<http://revueinvariance.pagesperso-orange.fr/Transition.html>
Preveo i priredio Aleksa Golijanin, oktobar 2018,
<http://anarhija-blok45.net>.

anarhisticka-biblioteka.net